

Moderne tijd

Enige gegevens over het leven van Klaas Ris (1821-1902):

- 1 In 1868 richtte Klaas Ris de Amsterdamse Bouwmaatschappij ter verkrijging van Eigen Woningen op, om ook arbeiders aan goede woningen te helpen.
- 2 In 1870 hield Klaas Ris een toespraak bij een demonstratie voor algemeen kiesrecht.
- 3 In 1872 sprak Klaas Ris in Amsterdam op een bijeenkomst van de Internationale Arbeiders Associatie, waar Karl Marx ook een toespraak hield.
- 4 In 1876 werd Klaas Ris vanwege zijn politieke activiteiten ontslagen door de firma Van Gelder na er 37 jaar te hebben gewerkt.
- 5 Na zijn dood in 1902 haalden zijn vrienden geld op voor een grafmonument waarop zij lieten zetten: "Zijn geest leve voort", waarmee zij bedoelden dat zijn idealen moesten worden voortgezet.

Het leven van Klaas Ris kan worden gebruikt om verschillende kenmerkende aspecten van de negentiende eeuw te illustreren.

- 4p **14** Kies twee gegevens uit het leven van Klaas Ris en verbind elk gegeven met een **verschillend** kenmerkend aspect van de negentiende eeuw. Licht dit verband telkens toe.

De Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij liet in 1867 voor het eerst een stoomtrein rijden in Indonesië. De trein reed tussen de havenstad Semarang en het plantagegebied van midden-Java. In 1870 was het netwerk uitgebreid tot 110 kilometer spoorweg. Deze spoorwegaanleg past bij het modern imperialisme.

- 4p **15** Leg uit dat de aanleg van deze spoorweg:
- voortkwam uit het modern imperialisme en
 - het modern imperialisme op Java mogelijk maakte.

De volgende gebeurtenissen speelden zich af in Berlijn:

- 1 In zijn bunker maakte Adolf Hitler een einde aan zijn leven.
- 2 Vlak bij de pas gebouwde Muur hield president Kennedy een beroemde redevoering. Daarin riep hij: "*Ich bin ein Berliner*".
- 3 In het niemandsland tussen Oost- en West-Berlijn kwamen duizenden jongeren kijken en luisteren naar een uitvoering van *The Wall* van de Britse band Pink Floyd.
- 4 In Potsdam, een voorstad van Berlijn, vergaderden Stalin, Truman en de Britse premier over de toekomst van Europa.
- 5 *Berlin Alexanderplatz, de geschiedenis van Franz Biebertopf* van Alfred Döblin beschreef het bruisende nachtleven van Berlijn in de jaren van het Dawesplan.
- 6 Het uitroepen van de koning van Pruisen tot keizer van Duitsland werd gevierd met een grote parade door de Brandenburger Tor.

2p 16 Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 6.

Een interpretatie:

In deze prent komt de politieke kleur van Karl Arnold naar voren.

- 3p 17 Ondersteun deze interpretatie door aan te geven:
- met een gegeven uit de bron welke mening over de Spartakusbeweging in deze prent wordt weergegeven en
 - waardoor deze mening past bij de politieke kleur van Karl Arnold.

Gebruik bron 7 en 8.

De foto's die Willy Römer tussen 1919 en 1933 maakte in Berlijn, brengen verschillende factoren in beeld die hebben geleid tot de ondergang van de Republiek van Weimar.

- 4p 18 Licht dit toe door bij elke foto:
- een punt van kritiek op de leiders van de Republiek van Weimar te noemen en
 - aan te geven op welke wijze dit in de foto zichtbaar wordt.

Gebruik bron 9.

Stel, je onderzoekt de Rijksdagbrand in Duitsland en je vindt deze bron.

Je hebt twee onderzoeksvragen:

- Wie hebben (of wie heeft) de Rijksdagbrand gesticht?
- Wat is de invloed van de Rijksdagbrand op het politieke klimaat in Duitsland?

4p 19 Leg uit, telkens met een verwijzing naar de bron, voor welke onderzoeksvraag deze bron de meest betrouwbare informatie bevat.

Gebruik bron 9.

Een interpretatie:

Deze brief laat zien dat Duitsland in 1933 op weg is naar een totalitaire staat.

2p 20 Ondersteun deze interpretatie met een voorbeeld uit de brief.

In de linkerkolom hieronder staan vier gebeurtenissen (A tot en met D) en in de rechterkolom vijf gevolgen (1 tot en met 5) in willekeurige volgorde:

gebeurtenissen:

A De Vlootwet werd aangenomen in de Rijksdag

B De Rijkscultuurkamer werd ingesteld.

C De Conferentie van München werd afgesloten.

D De Wannseeconferentie werd beëindigd.

gevolgen:

1 Duitse soldaten bezetten Sudetenland.

2 De Neurenberger rassenwetten werden aangenomen.

3 De spanning tussen Duitsland en Groot-Brittannië nam toe.

4 In Treblinka (Polen) werd een vernietigingskamp gebouwd.

5 Duitse schrijvers richtten in Parijs het *Pariser Tageblatt* op.

3p 21 Noteer de juiste combinaties van gebeurtenis en gevolg, door achter elke letter telkens het daarbij passende nummer te noteren.
Let op! Er blijft één gevolg over.

Gebruik bron 10.

Dit fragment uit het dagboek van Truman past bij:

1 het einde van de Tweede Wereldoorlog en

2 het begin van de Koude Oorlog.

2p 22 Toon dit voor beide aan.

Gebruik bron 11.

Dubček wil aantonen dat de ontwikkeling in Tsjecho-Slowakije op dat moment heel anders is dan in Hongarije in 1956.

2p 23 Geef aan:

– met welk doel en

– met welk argument Dubček dit wil aantonen.

In juni 1968 dachten velen in het Westen dat met de Praagse Lente een keerpunt in de Koude Oorlog was aangebroken.

4p 24 Licht dit toe door uit te leggen:

– waardoor de Praagse Lente in juni 1968 nog gezien kon worden als een keerpunt in de Koude Oorlog en

– dat de wijze waarop de Praagse Lente eindigde, paste bij het westerse vijandbeeld van de Sovjet-Unie.

Gebruik bron 12.

Frits Behrendt geeft in deze prent een mening weer over de vredesbeweging in Nederland op dat moment.

2p **25** Leg uit welke mening dat is.

De volgende gegevens gaan over de Ierse popgroep *U2*:

- 1 In 1976 begon een groepje schooljongens uit Dublin het bandje *Feedback*.
- 2 In 1978 veranderden zij die naam in *U2*, een verwijzing naar het Amerikaanse spionagevliegtuig dat in 1960 boven de Sovjet-Unie was neergehaald.
- 3 Op 14 oktober 1980 speelde de band voor het eerst in Nederland en België. Tijdens deze tournee kostte een kaartje 12 gulden (= € 5,50).
- 4 In 1993 kwam *Zooropa* uit. Op dit album liet *U2* zich kritisch uit over de daadkracht van een verenigd Europa in internationale conflicten.

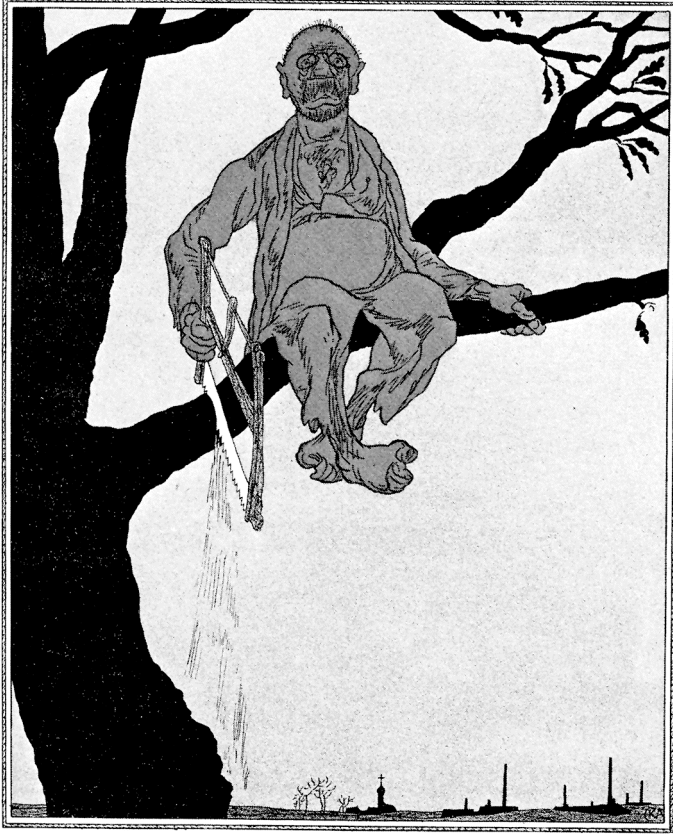
4p **26** Kies twee gebeurtenissen uit de geschiedenis van *U2* en geef bij elke gebeurtenis aan, bij welk kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw deze gebeurtenis past.

Moderne tijd

bron 6

Op 17 december 1918 publiceert het Duitse satirische tijdschrift *Simplicissimus* een tekening van Karl Arnold met als titel *Spartakus*:

Spartakus

»Wir wollen der Welt beweisen, daß auch das Volk das Recht hat,
Dummheiten zu machen.«

Vertaling van het onderschrift:

"Wij willen aan de wereld bewijzen dat ook het volk het recht heeft om
stomiteiten te begaan."

Toelichting:

De man op de tak lijkt op Karl Liebknecht, de leider van de Spartakusbond.
Karl Arnold was sympathisant van de links-liberale *Deutsche Liberale Partei*.

bron 7

Een foto uit 1922 van Willy Römer van een veteraan uit de Eerste Wereldoorlog, aan het front blind geworden en na de oorlog straatmuzikant:

bron 8

Een foto van Willy Römer uit 1931 van de opheffingsuitverkoop van een juwelier aan de Friedrichstrasse in Berlijn:

Vertaling van de tekst op het grootste bord:

Winkelpand direct te huur. 22.000 Mark huur is niet meer op te brengen, daarom:

Totale opheffingsuitverkoop!!

De getoonde prijzen zijn niet meer geldig.

Wij accepteren elk redelijk bod!!

bron 9

Op 2 maart 1933 schrijft Elisabeth Gebensleben-von Alten vanuit de Duitse stad Braunschweig aan haar dochter in Nederland over de Rijksdagbrand:

Het is toch afschuwelijk! Duitsland is aan een groot gevaar ontsnapt! Godzijdank dat we zo'n energieke regering hebben. Eergisteravond hoorden we het zakelijke bericht over het communistische plan voor een burgeroorlog. Die zakelijke mededeling had een nog groter schokeffect dan een geëmotioneerde aanklacht gehad zou hebben. Onze haren rezen ons te berge! Gewoon onvoorstelbaar wat er had kunnen gebeuren. Maar nu gaat het hard tegen hard. De communisten moeten weg, evenals de marxisten. Göring zei gisteren in een toespraak: "Als het buitenland vindt dat we te hard tegen de communisten optreden, dan mag het buitenland dat beestachtige tuig bij zich nemen." De redacteur van *Vorwärts* is gearresteerd omdat hij tegen de buitenlandse pers heeft gezegd dat de nationaalsocialisten weleens zélf de Rijksdag konden hebben aangestoken. Daar word je gewoon sprakeloos van. Maar nu hoeft je niet meer verbaasd te zijn dat er in de buitenlandse pers altijd van die verkeerde berichten over de nationaalsocialisten verspreid werden.

Toelichting:

Hermann Göring is in 1933 de naziminister van Binnenlandse Zaken van Pruisen en daardoor hoofd van de politie in Berlijn.

Vorwärts is het grootste sociaaldemocratische dagblad van Duitsland.

bron 10

In 1945 schrijft de Amerikaanse president Truman in zijn dagboek:

We hebben de verschrikkelijkste bom in de geschiedenis van de wereld uitgevonden. (...)

Dit wapen zal worden ingezet tegen Japan tussen nu en 10 augustus. Ik heb de minister van oorlog, Stimson, gezegd dat het alleen mag worden ingezet tegen militaire doelen en soldaten en niet tegen vrouwen en kinderen. (...)

Het is ongetwijfeld goed voor de wereld dat noch Hitlers noch Stalins mensen deze atoombom hebben uitgevonden. Het lijkt het meest afschuwelijke ding dat we ooit hebben uitgevonden, maar het kan tot het meest nuttige worden gemaakt.

bron 11

In maart 1968 zegt Alexander Dubček, leider van de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije, tegen hoge sovjetleiders:

De huidige gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije vormen geen herhaling van de gebeurtenissen in Hongarije in 1956. In Hongarije kwamen de volksmassa's in opstand tegen de Partij en het Centraal Comité, terwijl in Tsjecho-Slowakije de massa's zich alleen uitspreken tegen de conservatieven en de groep rond Novotný¹⁾, maar achter de Partij en het Centraal Comité²⁾ staan en vriendschap met de Sovjet-Unie wensen.

noot 1 Dubčeks voorganger als leider van de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije.

noot 2 In het Centraal Comité zit de leiding van de Communistische Partij.

bron 12

Naar aanleiding van de Nederlandse demonstraties tegen kernwapens in 1981 maakt Frits Behrendt deze prent voor *Het Parool*:

Toelichting:

Op de bril van de demonstrant staat: "USA" (de Verenigde Staten).

Op de spandoeken staat: "Geen kernwapens", "halt!", "nee", "vrede" en "stop".

Op het jasje van de man staan buttons met: "nee" en "IKV"

(Interkerkelijk Vredesberaad, de organisator van de demonstratie).

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.